

3) вероятности событий, оцениваемые человеком, не удовлетворяют аксиомам вероятности, в частности их сумма не равняется единице;

4) человек склонен переоценивать вероятность наступления редких (маловероятных) событий и в то же время недооценивать вероятность остальных событий (средне- и высоковероятных);

5) преимущества, оцениваемые субъектом, не обладают свойством транзитивности (если $A > B$, а $B > C$, то совсем не обязательно $A > C$); более того оказывается, что одна перспектива вполне может быть предпочтена другой, даже если это приведет к худшему результату с вероятностью единица.

Основным следствием теории перспектив является то, что большинство людей, склонных систематически принимать решения, руководствуются не рациональными, а интуитивными соображениями, – *поведенческими эвристиками*. Ее положения ставят под сомнение адекватность неоклассической теории ожидаемой полезности и создают предпосылки для более глубокой интеграции экономической науки с психологией. Роль психологических исследований в экономике в последнее время существенно возросла, что сформировало новое направление экономического знания – так называемую, "поведенческую экономику".

Таким образом, современная экономическая мысль находится на пути объединения мощного методологического аппарата неоклассической школы, широкого применения концепций институциональной теории и использовании разработок социальной психологии в обосновании принятия решений экономическими субъектами.

Что касается проблем координации и принятия управленческих решений на предприятиях, можно резюмировать, что существующие теория в этой области, преимущественно отражают идеи неоклассической экономической теории, предполагая необходимость досконального просчета всех вариантов управленческих решений с последующим выбором наилучшего. Это значит, что ЛПР должен соответствовать образу гиперрационального, «максимизирующего» человека. Рассмотренные выше положения неинституциональной экономической теории дают основания предполагать, что это далеко не так. А значит, управленческие решения всегда являются ограниченно рациональными. А если это так, то открываются новые возможности при организации процессов координации на предприятии, связанные с использованием ограниченной рациональности одних субъектов другими в целях повышения общей эффективности функционирования предприятия. Перспективным направлением решения такой задачи является использование рефлексивного подхода в организации процессов координации управленческих потоков.

РЕЗЮМЕ

В статье проведен анализ развития научной мысли в области принятия экономических решений для обоснования перспективных направлений совершенствования системы координации на предприятии.

Ключевые слова: предприятие, принятие решений, координация, экономическая теория.

РЕЗЮМЕ

У статті проведено аналіз розвитку наукової думки в області прийняття економічних рішень для обґрунтування перспективних напрямів вдосконалення системи координації на підприємстві.

Ключові слова: підприємство, прийняття рішень, координація, економічна теорія

SUMMARY

The article analyzes the development of scientific thought in the field of economic decision-making to support promising improvement of coordination in the enterprise.

Keywords: enterprise, decision making, coordination, economic theory.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ:

1. Алле М. Поведение рационального человека: критика постулатов и аксиом американской школы // THESIS.— 1994.— Т.5 — С. 217–241.
2. Нейман Дж., Моргенштерн О. Теория игр и экономическое поведение. М.: Наука, 1970. – 708 с.
3. Маршал А. Принципы политической экономии // М.: Директмедиа Паблишинг, 2007, – 400 с.
4. Savage L. The Foundations of Statistics. N.Y., 1954
5. Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество / Дж. К. Гэлбрейт. М.: Эксмо, 2008. – 1200 с.
6. Норт Д. Институциональные изменения и функционирование экономики / пер. с англ. А.Н. Нестеренко. М.: Начала. –1997.
7. Фуруботн Э. Г., Рихтер Р. Институты и экономическая теория: Достижения новой институциональной экономической теории / Пер. с англ. под ред. В. С. Катякало, Н. П. Дроздовой. — СПб.: Издат. дом Санкт-Петерб. гос. ун-та, 2005. — 702 с.
8. Coase, R. (1937), The Nature of the Firm, *Economica*, November, S. 386-405.
9. Юдкевич М. М., Подколзина Е. А., Рябинина А. Ю. Основы теории контрактов: модели и задачи. — М.: Изддом ГУ ВШЭ, 2002. — 352 с.
10. Bolton P., Dewatripont M. Contract Theory. — Cambridge, Mass. & London, England: MIT Press, 2005. — 740 pp.
11. Уильямсон О. И. Поведенческие предпосылки современного экономического анализа // THESIS. — 1993. Вып. 3. — С. 39–49.
12. Саймон Г.А. Теория принятия решений в экономической теории и науке о поведении//Теория фирмы/Под ред. В.Л. Гальперина, - СПб.: Экономическая школа, 1995. - С. 54-72.
13. Selten R. Bounded Rationality//*Journal of Institutional and Theoretical Economics*. 1990. Vol. 146. P. 651-653.
14. Белянин А. Даниэл Канеман и Вернон Смит: экономический анализ человеческого поведения // Вопросы экономики.— №1.— 2003.— С. 4–23.

УДК 347.73

ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ЯК ЦЕНТРАЛЬНА СТАДІЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Воротина Н.В., кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України

Бюджетна система будь-якої країни повинна бути дієвою та ефективною для досягнення забезпечення інтересів держави та суспільства та виконання тих завдань, які перед нею стоять. Дуже важливо якісно здійснити бюджетне планування на наступний бюджетний період та сформувати бюджети, але їх виконання є найбільш вагомим, центральною стадією бюджетного процесу. Під час виконання бюджетів практично реалізуються фінансові плани держави та органів місцевого самоврядування, збираються доходи та здійснюються заплановані видатки. Саме у процесі виконання бюджетів задіяне найбільше коло державних органів, що виконують широкий спектр функцій, та інших учасників бюджетного процесу. Крім того, на стадії виконання бюджетів досягаються конкретні результати бюджетної діяльності. У зв'язку із цим наукове дослідження питань виконання бюджетів, і перш за все, Державного бюджету України, є надзвичайно актуальним та важливим.

До дослідження питань виконання бюджетів здебільшого, як правило, звертаються представники економічної науки. Це пов'язано із нагальною необхідністю аналізу економічної сутності складної та багатогранної діяльності, що здійснюється у процесі виконання бюджетів. Але слід наголосити, що не менш важливою, а іноді і вирішальною, є якість правового регулювання стадії виконання бюджетів. Серед вітчизняних та зарубіжних (російських) фахівців у галузі фінансового права, що досліджували вказані питання, необхідно виділити таких науковців, як Д.А. Бекерська, О.В. Болтінова, Л.К. Воронова, О.Ю. Грачова, М.В. Карасьова, Д.Л. Комягін, А.В. Кузьміна, А.О. Монаско, О.А. Музика-Стефанчук, А.А. Нечай, А.Г. Пауль, М.В. Харенко, В.Д. Чернадчук, Н.Я. Якимчук та деяких інших. Тим не менше, вказане коло питань потребує подальшого ґрунтовного та комплексного наукового дослідження з огляду на те, що правове регулювання виконання бюджетів в Україні все ще далеке від досконалості, наявною є ціла низка проблем у вказаній сфері, відбуваються зміни законодавства. Це перш за все стосується виконання Державного бюджету України, який має ключове значення у бюджетній системі держави.

Метою статті є дослідження теоретичних засад та сутності виконання бюджету як стадії бюджетного процесу, основ правового регулювання виконання Державного бюджету України, виявлення його проблем та недоліків та вироблення пропозицій щодо їх усунення.

Для досягнення визначеної мети планується виконати наступні завдання: визначити роль та місце стадії виконання бюджету у бюджетному процесі; дослідити теоретичні засади та правову сутність виконання бюджету як стадії бюджетного процесу; проаналізувати норми законодавства, що регулюють питання виконання Державного бюджету України; виявити недоліки чинного законодавства у сфері виконання Державного бюджету України та сформулювати пропозиції щодо їх усунення.

Бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду, а бюджетна система України – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного та адміністративно-територіального устроїв і врегульована нормами права [1]. Відповідно до ст. 5 Бюджетного кодексу бюджетна система складається з державного бюджету та місцевих бюджетів (у складі яких виділяються бюджети місцевого самоврядування).

Для того, щоб сформувати будь-який бюджет у державі необхідно пройти певну процедуру, здійснити визначений перелік дій у встановленому законодавством порядку, після чого вже є підстави для його виконання. Увесь комплекс таких дій як у теорії фінансового права, так і бюджетному законодавстві має назву бюджетного процесу, який включає чотири стадії. Відповідно до Бюджетного кодексу України (ст. 2) бюджетний процес – це регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Його стадіями (ст. 19 Кодексу) визнаються: 1) складання проектів бюджетів; 2) розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет); 3) виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет); 4) підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього. На всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється контроль за дотриманням бюджетного законодавства, аудит та оцінка ефективності управління бюджетними коштами. Учасниками бюджетного процесу є органи, установи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями (правами та обов'язками з управління бюджетними коштами) [1].

Важливість для будь-якої країни світу державного бюджету як центрального, головного у бюджетній системі доводити особливою необхідністю немає. Адже усі найважливіші сфери, що потребують вагомого державного фінансування, забезпечуються саме за рахунок коштів державного бюджету. Підготовка проекту Державного бюджету України займає тривалий час та врегульована Бюджетним кодексом та іншими нормативно-правовими актами. Розгляд проекту закону про Державний бюджет України на плановий рік та його затвердження відбувається згідно норм Бюджетного кодексу та Регламенту Верховної Ради України [1, 10]. Але слід зауважити, що ці дві важливі стадії бюджетного процесу передують його основній, центральній стадії – виконанню державного бюджету. Адже саме виконання (або невиконання) державного бюджету реально відчувається як у функціонуванні держави та її інституцій, так і у житті кожної конкретної людини, її соціальній захищеності, загальному рівні матеріальної забезпеченості тощо. У зв'язку із цим хотілося б ретельно дослідити теоретичні основи та засади правового регулювання саме цієї стадії бюджетного процесу.

Відповідно до ст. 42 Бюджетного кодексу України [1] виконання Державного бюджету України забезпечує Кабінет Міністрів України. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної бюджетної політики, здійснює загальну організацію та управління виконанням Державного бюджету України, координує діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету.

Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Кабінет міністрів України» [2] до основних завдань Кабінету Міністрів належить забезпечення проведення, зокрема, бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, податкової політики, політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування. Основними повноваженнями Кабінету Міністрів у сфері економіки та фінансів є забезпечення проведення державної економічної політики, здійснення прогнозування та державного регулювання національної економіки, забезпечення проведення державної фінансової та податкової політики, розробка проектів законів про Державний бюджет України та про внесення змін до нього, забезпечення виконання затвердженого Верховною Радою Державного бюджету, подання Верховній Раді України звіту про його виконання. Кабінет Міністрів також приймає рішення про використання коштів резервного фонду Державного бюджету України, обслуговує державний борг України, приймає рішення про випуск облігацій державних внутрішніх та зовнішніх позик (ст. 20 вказаного закону) [2].

Слід зазначити, що сутність, основною ціллю та призначенням стадії виконання будь-якого бюджету є повне та своєчасне надходження усіх запланованих доходів та забезпечення фінансування усього обсягу видатків, що передбачені на бюджетний період (календарний рік). Що стосується державного бюджету, то його плановані доходи і видатки встановлюються щорічним законом про Державний бюджет України.

У науці фінансового права існують підходи до визначення поняття виконання бюджету та його принципів, що мають свої особливості. Так, М.В. Карасьова зазначає, що провадження по виконанню бюджетів і однойменна стадія бюджетного процесу пов'язані з реалізацією затвердженого фінансового плану у фактичних фінансових відносинах. В рамках даного провадження створюються умови для безпосереднього формування, розподілу і використання бюджетних коштів. Вона наголошує, що виконання бюджетів являє собою діяльність, спрямовану на формування доходів та джерел фінансування бюджетів, а також на здійснення видатків бюджетів. Отже, виконання будь-якого бюджету складається з декількох блоків відносин: виконання бюджету за доходами, виконання бюджету за джерелами фінансування дефіциту бюджету та виконання бюджету за видатками [3, с. 245]. М.В. Харенко, що на дисертаційному рівні дослідив саме цю стадію бюджетного процесу, визначає виконання Державного бюджету як процес реалізації затвердженого Державного бюджету по доходах і видатках, тобто забезпечення своєчасного та повного надходження всіх передбачених доходів, а також їх цільового спрямування на фінансування видатків у встановленому обсязі [4, с. 7].

Дуже слушним є зауваження Л.К. Воронової про те, що виконати бюджет – це зібрати доходи, мінімальна сума яких встановлена в Законі про Державний чи місцевий бюджет (перевиконати встановлений об'єм – це добре, а недовиконання – це збільшення дефіциту), та профінансувати видатки (покривати видатки можна, не перевищуючи їх граничний об'єм, бо фінансування понад встановлену межу – це збільшення дефіциту, підвищення розміру видатків на певні заходи – це неодмінно зменшувати витрати на будь-які інші видатки, але ж в бюджет внесені першочергові, пріоритетні витрати) [5, с. 167].

Виконання бюджетів будеється на певних принципах. М.В. Харенко визначає [4, с. 7 – 8], що принципи виконання бюджету – це нормативно-керівні засади фінансової діяльності державних органів та організацій, спрямованої на виконання бюджету, що характеризують

її загальний зміст, особливості та закономірності. Кожний принцип представляє собою основоположний регулятивний елемент, що є складовою частиною виконання бюджету. Досліджуючи стадію виконання саме державного бюджету, автор виділяє наступні принципи: строкості виконання бюджету, послідовності виконання бюджету, достовірності, гласності та публічності, бюджетної спеціалізації, ефективності та економічності використання бюджетних коштів, єдності бюджету, єдності виконання бюджету та єдності каси, а також принцип повноти виконання Державного бюджету. Можна погодитись з позицією М.В. Харенка про те що, по-перше, чинне бюджетне законодавство України чітко не закріплює всіх принципів виконання бюджету, а, по-друге, деякі передбачені законодавством принципи потребують уточнення з метою більш ефективної їх реалізації при виконанні Державного бюджету України.

Досліджуючи правовий статус розпорядників бюджетних коштів на стадії виконання бюджету, Н.Я. Якимчук зазначає, що до основних принципів виконання бюджету, які прямо впливають на правове положення розпорядників бюджетних коштів відносять[6, с. 424 – 425]: 1) принцип правової обґрунтованості – бюджет має виконуватись у межах, встановлених законом (рішенням) про бюджет, а усі зміни, що до нього вносяться, мають бути гласними й обґрунтованими. При цьому бюджет залишається плановим документом. У правовому ж сенсі виконання бюджету і полягає в виконанні нормативно-правового акта – закону (рішення) про бюджет; 2) принцип спеціалізації знаходить свій прояв в конкретизації доходів бюджетної системи за джерелами, а видатків – за цільовим їх спрямуванням. Принцип спеціалізації бюджетних показників реалізується через бюджетну класифікацію – систематизоване групування доходів і видатків за однорідними ознаками. Бюджетний розпис встановлює розподіл доходів та фінансування бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів по певних періодах року відповідно до бюджетної класифікації (ст. 2 Бюджетного кодексу України); 3) принцип єдності каси передбачає зарахування усіх доходів бюджету, що надходять, та здійснення усіх видатків бюджету з єдиного казначейського рахунку бюджету. Забезпечує додержання даного принципу Державне казначейство України (нині – Державна казначейська служба – Н.В.), яке управляє єдиним казначейським рахунком бюджету та розрахунковими рахунками розпорядників бюджетних коштів; 4) принцип фінансової забезпеченості – виконання здійснюється межах фактичної наявності фінансових ресурсів. Видатки здійснюються лише в межах одержаних доходів. Якщо в бюджет надходить доходів менше, ніж заплановано, видатки підлягають скороченню, отже, підлягають скороченню і обсяги бюджетного фінансування органом, наділений відповідною бюджетною компетенцією, що недопустимо для цивільно-правових зобов'язань; 5) принцип допустимості непередбачених видатків; 6) принцип звітування – за результатами бюджетного року затверджується звіт про виконання бюджету; 7) принцип „імунітету” бюджету – план бюджетних видатків є повноваженням на їх проведення, а не зобов'язанням. Бюджет не передбачає повноти використання коштів; 8) принцип відокремленості – виконання кожного бюджету здійснюється на окремому бюджетному рахунку; 9) принцип строкості – оперативне виконання бюджету здійснюється протягом бюджетного року, а організаційне виконання розпочинається з моменту його затвердження законом (рішенням). Але із цього правила існують і винятки: так, в Російській Федерації прийняття бюджетних зобов'язань після 25 грудня не допускається, їх підтвердження здійснюється до 28 грудня, а до 31 грудня орган, що виконує бюджет, зобов'язаний оплатити грошові зобов'язання, що виникають з даних бюджетних зобов'язань.

З огляду на відмінності у визначенні принципів виконання бюджету, цікаво дослідити також позиції деяких російських науковців. Так, М.В. Карасьова зазначає, що основними принципами виконання бюджетів є наступні[3, с. 245 – 247]: 1) принцип казначейського виконання бюджетів. У відповідності з цим принципом рахунки бюджетів можуть відкриватися в банках виключно спеціально створеним органам. Інші особи (розпорядники та одержувачі бюджетних коштів) не можуть відкривати рахунки в банках і мають лише особові рахунки в зазначених органах. Відповідно, вони позбавлені прямого доступу до бюджетних коштів. Така система дозволяє запобігати нецільовому використанню бюджетних коштів; 2) принцип касового виконання бюджетів усіх рівнів бюджетної системи Російської Федерації через Федеральне казначейство (ст. 215.1 Бюджетного кодексу Російської Федерації[7, с. 448 – 450]). Відповідно до даного принципу за загальним правилом рахунки бюджетів усіх рівнів можуть відкриватись лише Федеральному казначейству. Органи влади суб'єктів Федерації і муніципальних утворень (у тому числі фінансові) не мають прямого доступу до коштів відповідних бюджетів. Для здійснення фінансових операцій вони повинні звертатися до Федерального казначейства; 3) принцип єдності каси (ст. 38.2 Бюджетного кодексу Російської Федерації[7, с. 110 – 113]). Даний принцип передбачає зарахування всіх доходів і здійснення видатків бюджетів з використанням єдиного рахунку відповідного бюджету. Відповідно до ст. 6 Бюджетного кодексу Російської Федерації[7, с. 15] єдиний рахунок бюджету – це рахунок (сукупність рахунків для федерального бюджету, бюджетів державних позабюджетних фондів Російської Федерації), відкритий (відкриті) Федеральному казначейству в установі Центрального банку Російської Федерації окремо по кожному бюджету бюджетної системи Російської Федерації для обліку коштів бюджету та здійснення операцій за касовими надходженнями до бюджету та касовими виплатами з бюджету. Завдяки цьому принципу бюджетні кошти не розпоршуються між численними бюджетними рахунками, а зберігаються на єдиному рахунку; 4) принцип підвідомчості видатків бюджетів (Ст. 38.1 Бюджетного кодексу Російської Федерації[7, с. 108 – 110]). У відповідності з цим принципом одержувачі бюджетних коштів мають право отримувати бюджетні асигнування та ліміти бюджетних зобов'язань тільки від головного розпорядника (розпорядника) бюджетних коштів, у віданні якого вони знаходяться.

Як вже зазначалося, виконання будь-якого бюджету здійснюється за доходами та видатками. Виконання Державного бюджету України за доходами регулюється ст. 45 Бюджетного кодексу України[1]. Відповідно до вказаної статті центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної бюджетної політики, здійснює прогнозування та аналіз доходів бюджету, а також погодження рішень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, про розстрочення або відстрочення грошових зобов'язань платників податків чи податкового боргу на строк, що виходить за межі одного бюджетного періоду, стосовно загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів). Державна казначейська служба України веде бухгалтерський облік усіх надходжень Державного бюджету та за поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, здійснює повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до бюджету. Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, забезпечують своєчасне та в повному обсязі надходження до державного бюджету податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) рад координують діяльність відповідних органів стягнення щодо виконання визначених для територій показників доходів бюджету.

Податки і збори (обов'язкові платежі) та інші доходи державного бюджету зараховуються безпосередньо на єдиний казначейський рахунок і не можуть акумулюватися на рахунках органів, що контролюють справляння надходжень бюджету (за винятком установ України, які функціонують за кордоном). Вони визнаються зарахованими до державного бюджету з дня зарахування на єдиний казначейський рахунок.

Аналізуючи вказану статтю, необхідно зауважити, що, на наш погляд, сформульовані у ній правові приписи викладені досить сумбурно та непослідовно. Адже фактично виконання бюджету за доходами включає два основні етапи – забезпечення надходжень коштів до бюджетів від податків і зборів, що здійснюється органами Державної податкової служби, та зарахування їх на рахунки органами Державної казначейської служби.

У порівнянні з нормами українського Бюджетного кодексу більш чіткими та логічними видаються норми Бюджетного кодексу Російської Федерації. У відповідності зі ст. 218 вказаного Кодексу виконання бюджетів за доходами включає[7, с. 455]: 1) зарахування на єдиний рахунок бюджету доходів від розподілу податків, зборів та інших надходжень в бюджетну систему Російської Федерації з рахунків органів Федерального казначейства та інших надходжень до бюджету; 2) повернення надміру сплачених або зайво стягнених сум, а також сум відсотків за несвоєчасне здійснення такого повернення і відсотків, нарахованих на зайво стягнуті суми; 3) залік зайво сплачених або зайво стягнених сум відповідно до законодавства Російської Федерації про податки і збори; 4) уточнення адміністратором доходів бюджету платежів до бюджетів бюджетної системи Російської Федерації; 5) перерахування Федеральним казначейством коштів, необхідних для здійснення повернення (зарахування) зайво сплачених або надміру стягнутих сум податків, зборів та інших платежів, а також сум відсотків

за несвочасне здійснення такого повернення та відсотків, нарахованих на зайве сплачені суми, з єдиних рахунків відповідних бюджетів на відповідні рахунки Федерального казначейства, призначені для обліку надходжень та їх розподілу між бюджетами бюджетної системи Російської Федерації.

У цьому зв'язку важливою та такою, що заслуговує на підтримку видається позиція російської дослідниці А.В. Кузьміної [8], яка, аналізуючи сфери дії податкового та бюджетного права в процесі виконання бюджету за доходами зазначає, що виконання доходної частини бюджету проходить через два шаблі: 1) діяльність податкових органів щодо збору доходів до бюджету, яка регулюється податковим законодавством; 2) діяльність органів казначейства по подальшому розподілу доходів, що надійшли відповідно до затвердженого бюджету, а також їх облік і складання звітності, ця сфера регулюється бюджетним законодавством. Автор наголошує, що не можна розглядати податкове право як частину бюджетного права тому що, по-перше, Бюджетним кодексом Російської Федерації бюджетні відносини по виконанню доходної частини бюджету регулюються лише з моменту перерахування і зарахування коштів до бюджету, не зачіпаючи діяльність податкових та інших органів виконавчої влади щодо мобілізації доходів до бюджету. По-друге, не збігаються учасники правовідносин. По-третє, діяльність по мобілізації доходів до бюджету регулюється податковим, митним законодавством, в той час як діяльність по виконанню доходної частини бюджету регулюється бюджетним законодавством. У даному питанні можна повністю підтримати думку А.В. Кузьміної з огляду на те, що встановлення меж застосування податкового та бюджетного законодавства має не тільки теоретичне, а і вагомим практичне значення.

При виконанні як державного, так і місцевих бюджетів в Україні застосовується казначейське обслуговування бюджетних коштів [1]. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунку, відкритого у Національному банку України.

Казначейське обслуговування бюджетних коштів передбачає: розрахунково-касове обслуговування розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, а також інших клієнтів відповідно до законодавства; контроль за здійсненням бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень бюджету, взятті бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів та здійсненні платежів за цими зобов'язаннями; ведення бухгалтерського обліку і складання звітності про виконання бюджетів з дотриманням національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку; здійснення інших операцій з бюджетними коштами. В органах Державної казначейської служби бюджетним установам відкриваються рахунки. Державний бюджет України виконується за розписом [9, с. 243 – 248].

Що стосується виконання Державного бюджету України за видатками та кредитуванням, то слід зазначити, що ці питання більш чітко врегульовані у Бюджетному кодексі України, ніж питання виконання бюджету за доходами. Статтею 46 визначено його стадії [9, с. 256 – 274]: 1) встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого розпису бюджету; 2) затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі), а також порядків використання бюджетних коштів; 3) взяття бюджетних зобов'язань; 4) отримання товарів, робіт і послуг; 5) здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань; 6) використання товарів, робіт і послуг для виконання заходів бюджетних програм; 7) повернення кредитів до бюджету (щодо кредитування бюджету).

Внесення змін до закону про Державний бюджет України також здійснюється на стадії виконання бюджету. Зміни можуть вноситися у разі відхилення оцінки основних прогностичних макропоказників економічного і соціального розвитку України та надходжень бюджету від прогнозу, врахованого при затвердженні Державного бюджету України, а також зміни структури витрат державного бюджету, уточнення пріоритетів бюджетної політики та в деяких інших випадках. Таким чином, внесення змін до закону про Державний бюджет можна вважати додатковим або факультативним етапом стадії виконання бюджету. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної бюджетної політики, здійснює щомісячну оцінку відповідності надходжень державного бюджету показникам, встановленим Державним бюджетом України, а Кабінет Міністрів – щоквартальну оцінку відповідності основних прогностичних макропоказників економічного і соціального розвитку України показникам, врахованим при затвердженні Державного бюджету [9, с. 274 – 283]. Розгляд проекту закону про внесення змін до закону про Державний бюджет України у Верховній Раді України здійснюється за процедурою, визначеною Регламентом Верховної Ради України [10].

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна стверджувати, що стадія виконання бюджету є головною, найбільш важливою, центральною стадією бюджетного процесу. Усі інші стадії є або підготовкою до виконання бюджету, або підсумовують процес виконання з метою не допустити у наступному бюджетному періоді помилок та прорахунків.

Виконання Державного бюджету України включає два основні обов'язкові етапи – виконання Державного бюджету за доходами та за видатками і кредитуванням. Третій етап є додатковим або факультативним – це внесення змін до Закону України Про державний бюджет, – у зв'язку із тим, що цей етап настає лише за певних, визначених Бюджетним кодексом, обставин.

З огляду на викладене вище, пропоную вдосконалити ст. 42 Бюджетного кодексу України, доповнивши її ч. 1, у якій дати визначення терміну «виконання Державного бюджету України», виклавши її у такій редакції: «Виконання Державного бюджету України – це стадія бюджетного процесу, що передбачає отримання з встановленою періодичністю на єдиний казначейський рахунок запланованого, повного, визначеного Законом України про Державний бюджет на поточний рік обсягу коштів, що дозволить здійснити усі заплановані видатки та кредитування бюджету вчасно та у повному обсязі на протязі усього бюджетного періоду. У разі відхилень від запланованих показників, визначених Бюджетним кодексом України, до Закону України про державний бюджет України можуть вноситись зміни».

Крім того, необхідно в окремій статті Бюджетного кодексу чітко викласти принципи виконання бюджету, що може позитивно вплинути на якість реалізації бюджетного законодавства України в цілому.

РЕЗЮМЕ

Досліджені теоретичні основи виконання бюджету, його поняття та основні принципи. Проаналізовані правові засади стадії виконання Державного бюджету України. Виділені два основні етапи виконання Державного бюджету України: за доходами та за видатками і кредитуванням; третій етап – внесення змін до Закону України про державний бюджет – визнано додатковим або факультативним. Здійснено порівняльний аналіз норм оновленого Бюджетного кодексу України та Бюджетного кодексу Російської Федерації. Зроблено висновки та сформульовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері виконання Державного бюджету України.

Ключові слова: Державний бюджет України, виконання бюджету, принципи виконання бюджету, виконання Державного бюджету України за доходами, виконання Державного бюджету України за видатками та кредитуванням, внесення змін до Закону України про Державний бюджет

РЕЗЮМЕ

Исследованы теоретические основы исполнения бюджета, его понятие и основные принципы. Проанализированы правовые основы стадии выполнения Государственного бюджета Украины. Выделены два основных этапа выполнения Государственного бюджета Украины: по доходам и по расходам и кредитованию, третий этап - внесение изменений в Закон Украины о государственном бюджете - признан вспомогательным или факультативным. Осуществлен сравнительный анализ норм обновленного Бюджетного кодекса Украины и Бюджетного кодекса Российской Федерации. Сделаны выводы и сформулированы предложения по совершенствованию законодательства Украины в сфере исполнения Государственного бюджета Украины.

Ключевые слова: Государственный бюджет Украины, исполнения бюджета, принципы исполнения бюджета, выполнения Государственного бюджета Украины по доходам, выполнения Государственного бюджета Украины по расходам и кредитованию, внесении изменений в Закон Украины о Государственном бюджете

SUMMARY

The theoretical bases of the budget, its concepts and fundamentals. Legal grounds under the State Budget of Ukraine. Two main stages of

implementation of the State Budget of Ukraine: the income and expenditure and lending, the third stage - Amendments to the Law of Ukraine On State Budget - considered auxiliary or optional. The comparative analysis of the revised rules of the Budget Code of Ukraine and the Budget Code of the Russian Federation. Conclusions and Suggestions for improving the legislation of Ukraine in the implementation of the State Budget of Ukraine.

Key words: State Budget of Ukraine, budget execution, the principles of budget execution of the State Budget of Ukraine for revenues of the State Budget of Ukraine for spending and lending, amending the Law of Ukraine On State Budget

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8.07.2010 р. №2456-IV (з наст. змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua.
2. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 7.10.2010 р. №2591-VI (з наст. змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua.
3. Бюджетное право: учебное пособие / Под. ред. М.В. Карасевой. – М.: Ексмо, 2010. – 320 с.
4. Харенко М.В. Правові основи виконання Державного бюджету України: автореф. дисс. ... к.ю.н. К., 2001. – 16 с.
5. Воронова Л.К. Фінансове право України: Підручник. – К.: Прецедент, Моя книга, 2006. – 448 с.
6. Якимчук Н.Я. Розпорядники бюджетних коштів: система та правовий статус: Монографія. – Чернівці: Видавництво Чернівецького національного університету, 2009. – 647 с.
7. Комментарий к Бюджетному кодексу Российской Федерации (постатейный) /Л.Л. Арзуманова, Н.М. Артемов, Е.М. Ашмарина [и др.]; под ред. Е.Ю. Грачевой. – М.: Проспект, 2009. – 576 с.
8. Кузьмина А.В. Правовые вопросы исполнения бюджета в Российской Федерации: автореф. дисс. ... к.ю.н. М., 2004. – 16 с.
9. Бюджетний кодекс України. Науково-практичний коментар: станом на 1 берез. 2011 р. / за ред. Л.К. Воронової, М.П. Кучерявенка. – Х.: Право, 2011. – 608 с.
10. Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 р. № 1861- VI (з наст. змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua.

УДК 330.131.7

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМ РИЗИКОМ В МЕТАЛУРГІЙНИЙ ПРОМИСЛОВІСТІ

Гончар В.В., к. е. н., доц. ДВУЗ Приазовський державний технічний університет

Камнєва І.О., аспірантка ДВУЗ Приазовський державний технічний університет

Актуальність. Однією з актуальних проблем у сучасних соціально-економічних умовах є розробка механізмів еколого-економічного управління підприємством, зокрема, формування стратегії управління екологічним ризиком у його рамках.

Зростаюча заклопотаність щодо якості середовища проживання заострила увагу підприємств до можливих екологічних наслідків діяльності. Підприємства повинні виявляти ці наслідки, знижувати, а по можливості повністю усувати їх негативний результат. Для чого необхідно, з одного боку, створити на підприємстві відповідну базу для обґрунтування і розробки екологічної стратегії, а з іншого - забезпечити зацікавленість персоналу підприємства в успішній реалізації даної стратегії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань управління екологічними ризиками освячена в роботах А. Рагозіна, Дж. Фіксела, Е. Мушик, П. Мюлер, Є.С. Дзекера, І.К. Дібобеса; М.І. Дзлієва; В.Ф. Журавльова; В.К. Іванова; Б.І. Ізмалкова; Л.А. Ільїна; А.В. Кисельова; К.Я. Кондратьєва; Б.І. Кочурова; Ю.І. Москалева; В.В. Петрова; Н.Н. Потрубача; А.І. Субетто; І.В. Філюшкіна; А.Ф. Циба та інші.

Постановка завдання. Метою цієї статті є обґрунтування теоретичних положень і розробка стратегії управління екологічним ризиком підприємства.

Результати дослідження. Промисловість є однією з провідних галузей економіки, яка утворює фундамент науково-технічної трансформації, економічного зростання і соціального прогресу суспільства. Разом з іншими галузями економіки вона здійснює визначальний вплив на соціально-економічну ситуацію в країні, забезпечуючи реалізацію національних інтересів в умовах глобалізації.

Безперечним є факт значних диспропорцій між темпами економічного розвитку металургійних підприємств і темпами техногенного навантаження на навколишнє природне середовище. Існуючі методики проведення статистичних досліджень практично не враховують ту обставину, що забруднення довкілля має кумулятивний характер і супроводжується значними ефектами біфуркації, адже економічні та екологічні системи в сучасних умовах отримують нові не прогнозовані якості при незначних змінах в обсягах прибутку та забруднюванні навколишнього середовища. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема формування ефективної системи управління ризиками на підприємствах металургійної промисловості.

Екологічна проблема поставила людство перед вибором подальшого шляху розвитку: чи бути йому як і раніше орієнтованим на безмежне зростання виробництва, або це зростання повинне бути узгоджено з реальними можливостями природного середовища і людського організму. Екологічна ситуація, що виникла, не є типовою, тому ці питання вимагають філософського підходу до їх осмислення.

По-перше, вона стосується не окремих людей чи їх об'єднань, а всього людства в цілому. По-друге, незвичайні темпи розвитку подій; вони випереджають можливості їхнього пізнання. По-третє, проблема не може бути вирішена простим застосуванням силових засобів, як це найчастіше було колись. Види діяльності, обов'язкові для існування людей, повинні бути ретельно продумані з урахуванням екологічно не навантаженого режиму у відношенні як до природних ресурсів, так і до людського здоров'я.

Для обґрунтованого прийняття рішень необхідно виявити всі можливі в процесі здійснення даного рішення види ризику. Якщо ризик буде виявлений, то у відношенні його можна знайти метод обмеження (або відмовитися від такого ризику), а проігнорований або невиявлений ризик може мати катастрофічні наслідки [3].

У січні-березні 2011 р. від стаціонарних джерел забруднення в повітря поступило 1,1 млн.т. шкідливих речовин, на 59,6 тис.т, або на 5,5% більше, ніж за відповідний період попереднього року. У сумарній кількості шкідливих речовин, що поступили в атмосферу, викиди метану і оксиду азоту, які належать до парникових газів, складали відповідно 213,0 та 3,7 тис. тонн. Окрім цих речовин, в І кварталі 2011 р. в атмосферу було викинуто 53,0 млн.т діоксиду вуглецю, який також впливає на зміну клімату[4].

Внаслідок великого практичного значення виконання природоохоронних вимог на рівні підприємства перед його керівництвом постає завдання розробки екологічної стратегії, що сприяє формуванню «стратегічних екологічних потенціалів що забезпечують екологічну ефективність підприємства і в майбутньому. Причому мова повинна йти як про зниження екологічних потенціалів ризику, так і про створення екологічного потенціалу успіху. У свою чергу, для успішної реалізації екологічної стратегії підприємству необхідно розробити спеціальний інструментарій, що включає в себе нормативні, стратегічні і оперативні елементи.

Нормативний рівень повинен передбачати розробку правил екологічної поведінки підприємства, які визначають загальні обов'язки підприємств щодо додержання екологічних вимог.